

О.М. ТКАЧУК, доктор економічних наук, доцент
І.І. ТАРАСОВА, кандидат економічних наук
*Вінницький торговельно-економічний інститут Київського
національного торговельно-економічного університету*

Сучасний стан розвитку та ефективності інтелектуального забезпечення процесу управління підприємствами

Однією з найскладніших проблем переходу України від індустріальної економіки до економіки знань є ефективне використання інтелектуального потенціалу суспільства та його подальший розвиток. Основним напрямом розвитку інтелектуального забезпечення процесу управління підприємствами є глобалізація, виявом якої є інтернаціоналізація торговельно-економічної діяльності в умовах різкого зростання рівня її інтелектуалізації. Нині потрібні нові підходи до управління підприємством, обґрунтовані інтелектуальною діяльністю останнього, рівнем знань працівників, конкуренцією, новими цілями в діяльності відповідно до законодавчих актів, прийнятих державою останнім часом. Саме в ринкових умовах стає можливим, ефективним і зручним уміння використовувати інтелектуальний потенціал, накопичений світовою практикою.

Управління підприємством базується на чіткому дотриманні вимог законодавчої бази України щодо інтелектуальної власності, використанні продуктів інтелектуальної діяльності, спеціалізації підприємств. Позитивний вплив на їхній розвиток матиме теоретичне та практичне втілення сучасних світових підходів до управління, а саме нова парадигма управління інтелектуальним капіталом підприємства.

Мета статті – удосконалення системи інтелектуального забезпечення процесу управління підприємством.

Серед наукових праць, в яких досліджуються теоретичні основи інтелектуальної власності та її розвиток в умовах інтернаціоналізації, необхідно назвати дослідження таких зарубіжних учених: Г.Белінгер, Б. Ге-

нкін, Т. Давенпорт, А. Древаль, В. Єфремов, А. Козирьов, Л. Лукичева, Б. Мільнер, Г. Пробст, П. Саліван, Т. Стюарт, Д. Тіс, Л. Хантер й ін.

Вагомий внесок у розвиток концепції інтелектуальної власності, оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності зробили і вітчизняні вчені: І. Бланк, С. Володін, І. Дахно, О. Кузьмін, Л. Курило, С. Петрова, О. Ткачук, Л. Федулова, В. Харченко, О. Шпикуляк, П. Цибульова, А. Чухно та ін.

Разом із тим окремі аспекти інтелектуального забезпечення процесу управління підприємством залишаються нерозкритими й необґрунтованими. Отже, системне дослідження інтелектуального забезпечення процесу управління підприємством за умов постійних змін сучасного інтелектуального простору є актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах, що й зумовило вибір теми статті.

Ключовою проблемою, що потребує поетапного розв'язання, є низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна активність машинобудівних підприємств. Різні темпи розвитку машинобудівної галузі в регіонах, кризові прояви в економіці призвели до поділу регіонів за конкурентними перевагами, різним рівнем адаптації до умов ринку. Поглиблення дисбалансу на регіональному рівні ускладнює реалізацію єдиної державної політики у сфері соціально-економічних перетворень та інновацій.

Результати проведеного дослідження показують, що запровадження практики управління знаннями в підприємствах дає можливість максимізувати вартість знань,

якими воно володіє, зробити власне інтелектуальне забезпечення продуктивнішим, підвищити інтелектуальний рівень управлінського персоналу і досягти ефективності у виробничо-господарській діяльності. Процес навчання має бути направлений на одержання навичок, орієнтованих на практику. Доцільним є використання моделі управління знаннями.

Специфіка інтелектуального забезпечення підприємства дає можливість охарактеризувати особливості його управління, які полягають у реалізації інтелектуального забезпечення на основі запровадження в підприємстві практики управління знаннями, постійного оновлення знань за циклами навчання, переорієнтації корпоративного навчання на розвиток творчих здібностей, використанні в структурі корпорації нового типу інноваційного провайдингу¹.

Встановлено, що для підприємств машинобудівної галузі Вінницької області, які виготовляють основні засоби для аграрного сектору даного регіону України, за 2005-2011 роки найбільш вагомими факторами впливу на інноваційну діяльність є економічні (фінансова підтримка з боку держави, наявність власних фінансових ресурсів, купівельна спроможність і попит на новий товар, вартість інно-

вацій, економічний ризик) та виробничі (інноваційно-інтелектуальний потенціал підприємства, наявність необхідної інформації, можливість кооперації з іншими підприємствами, науковими організаціями, наявність і рівень технологічного обладнання). Водночас варто зазначити, що гальмують розвиток підприємств даної галузі такі фактори, як використання морально й фізично застарілого обладнання, висока вартість нововведень, брак фінансових ресурсів, недостатня підтримка держави, низький інноваційний потенціал підприємства, інтелектуальне старіння за рахунок невикористання інформаційних і промислових технологій – систем автоматизованого проектування, засобів автоматизованого управління виробництвом.

Дослідженням встановлено, що виготовлення даними машинобудівними підприємствами інноваційної сільськогосподарської техніки (трактори, комбайни, обладнання, інструменти) неможливе без новітніх технологій, які є складовими інтелектуального капіталу. Нематеріальні активи (НМА) є основною частиною інтелектуального капіталу підприємства. Результати аналізу використання нематеріальних активів досліджених підприємств за 2007-2011 роки наведено у таблиці.

Аналіз використання нематеріальних активів машинобудівними підприємствами Вінницької області за період 2007-2011 рр.*

Рік	Частка НМА у підсумку активів, %	Частка основних засобів у підсумку активів, %	Коефіцієнт			
			амортизації НМА	придатності НМА	рентабельності НМА	виробничої віддачі НМА
БАТ «Вінницький дослідний завод»						
2007	0,002	26,88	0,96	0,04	7937,00	230138,00
2008	0,008	42,12	0,7	0,3	1183,91	25009,10
2009	0,007	42,12	0,8	0,2	-374,00	19835,00
2010	0,006	29,86	0,8	0,2	1491,00	31922,00
2011	0,007	33,74	0,8	0,2	1512,00	38741,00
БАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод ім. С.М. Кірова»						
2007	0,006	79,26	0,8	0,2	-1552,33	7742,00
2008	0,005	72,21	0,87	0,13	-1872,00	12827,50
2009	0,005	71,15	0,87	0,13	-1567,00	17097,00
2010	0,52	71,35	0,07	0,93	-10,44	286,59
2011	0,71	80,03	0,06	0,94	-9,01	114,74
ПРАТ «Калинівський машинобудівний завод»						
2007	0,05	20,62	0,79	0,21	14,00	1637,54
2008	0,025	21,58	0,88	0,12	69,94	3750,38
2009	0,32	32,11	0,49	0,51	8,42	614,86
2010	0,33	32,71	0,50	0,52	8,55	671,22
2011	0,34	19,58	0,69	0,55	9,55	779,28

¹ Володін С. А. Реалізація інноваційного потенціалу аграрної науки: проблеми і перспективи / С. А. Володін // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С.139-149.

ВАТ «Барський машинобудівний завод»						
2007	0,023	30,56	0,86	0,13	206,65	6303,01
2008	0,006	34,31	0,96	0,04	543,65	20589,83
2009	0,01	28,25	0,94	0,06	450,00	16478,75
2010	0,37	24,91	0,32	0,68	5,00	394,27
2011	0,41	27,02	0,38	0,76	11,00	502,71

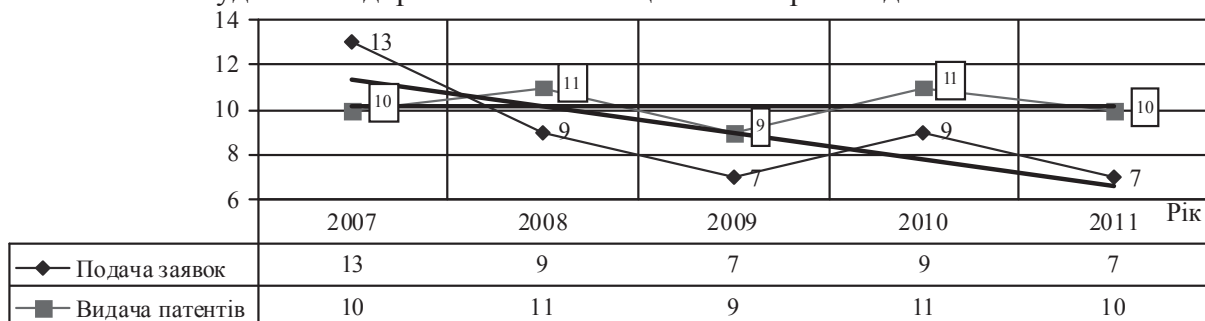
* Розраховано за даними фінансової звітності досліджених підприємств.

У досліджених машинобудівних підприємствах, що виготовляють сільськогосподарську техніку, частка нематеріальних активів не перевищує 1%. Із них найбільша частка (0,71%) у 2011 році спостерігається у ВАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод ім. С.М. Кірова», а найменша (0,007 %) – ВАТ «Вінницький дослідний завод». Загалом, у досліджених підприємствах за 2007-2011 роки частка нематеріальних активів збільшилася, але залишається непомірно малою, що є негативним показником. Основною проблемою машинобудівних підприємств Вінницької області є не відсутність нематеріальних активів, а їхня вибіркова оцінка та складність ідентифікації¹.

Проведені дослідження показують також, що скорочується загальна кількість поданих заявок на видачу охоронних документів і патентів машинобудівним підприємствам на

виробництво сільськогосподарської техніки для аграрного сектору Вінницької області та України в цілому (рис.), що підтверджує незначний відсоток нематеріальних активів у балансі кожного з аналізованих підприємств.

Основною причиною такого стану є відсутність цілісної системи інтелектуального забезпечення процесу управління в підприємстві, яка б охоплювала систематичний централізований збір інформації щодо кількості створених об'єктів інтелектуальної власності, контроль за ними та ефективність їх подальшого використання. Також простежується недостатньо високий рівень кадрів, що стримує запровадження нової парадигми управління, заснованої на використанні науково-інтелектуальних ресурсів підприємства, його знань, винахідницької й раціоналізаторської діяльності².

Динаміка поданих заявок на видачу охоронних документів та видачу патентів машинобудівних підприємств Вінницької області за 2007-2011 рр.

Результати дослідження підтверджують існуючу тенденцію інтелектуального старіння машинобудівних підприємств Вінницької області за рахунок невикористання інформаційних і новітніх технологій, систем автоматизованого проектування, засобів автоматизованого управління виробництвом тощо. Крім того, виявлено низку причин, що

стримують запровадження нової парадигми управління в машинобудівних підприємствах Вінницької області, це: економія витрат на інвестиції в інтелектуальний та людський капітал; загальне моральне старіння кадрів і спеціалістів – «працівників знань»; відсутність індивідуального підходу до працівника, програм професійного кар'єрного росту;

¹ Тарасова І.І. Діагностика готовності переходу машинобудівних підприємств Вінницької області до нової парадигми управління / І.І. Тарасова // Вісн. Хмельницького нац. ун-ту: Економічні науки. – 2011. – №2. – Т.2 (136) – С. 123-127.

² Тарасова І.І. Стан формування та розвитку інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Вінницької області / І.І. Тарасова // Вісн. Чернівецького торговельно-екоп. ін-ту: Економічні науки. Вип. 2 (42). – Т.1. – Чернівці-Луцьк: ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – С. 267-273.

відсутність науково-інженерних розробок; неефективне впровадження та використання інформаційних технологій.

Поліпшення стану може бути вирішено в рамках запровадження концепції інтелектуального забезпечення процесу управління підприємством. Дослідження показують про готовність керівників машинобудівних підприємств запроваджувати й відновлювати на науково-інтелектуальній основі внутрішньовиробничі системи навчання, винахідницьку та раціоналізаторську діяльність, проведення наукових досліджень у підприємстві. Спостерігається тенденція до підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня персоналу досліджених підприємств, але відсутність у керівників уяви про те, якою має бути система інтелектуального забезпечення, не дає можливості її ефективно спроектувати та запровадити.

Визначені передумови доцільності формування інтелектуального забезпечення

уможливлюють запропонувати концепцію інтелектуального забезпечення процесу управління для машинобудівних підприємств Вінницької області. Основними елементами даної концепції є:

наукові принципи як основа побудови й функціонування системи інтелектуального забезпечення процесу управління в підприємстві; організаційна модель підвищення інтелектуального забезпечення управління підприємством;

механізм розширення та нарощування знань працівників підприємства для подальшої їх трансформації в інтелектуальний капітал.

Реалізація розроблених пропозицій сприятиме активізації інтелектуальної діяльності машинобудівних підприємств, створенню ними інноваційної сільськогосподарської техніки і, як результат, – підвищенню ефективності діяльності аграрного сектору України.

Розглянуто сучасний стан розвитку та ефективності інтелектуального забезпечення процесу управління підприємствами Вінницької області. Запропоновано концепцію інтелектуального забезпечення, запровадження якої дасть змогу ефективно контролювати інтелектуальну діяльність і підвищити ринкову вартість машинобудівних підприємств.

Рассмотрено современное состояние развития и эффективности интеллектуального обеспечения процесса управления предприятиями Винницкой области. Предложена концепция интеллектуального обеспечения, внедрение которой дает возможность эффективно контролировать интеллектуальную деятельность и повысить рыночную стоимость машиностроительных предприятий.

The categories of agricultural enterprises are considered due to the size of enterprises in accordance with the normatively-legal acts of Ukraine and Recommendations of European Commission; estimation of cash flows of agricultural enterprises is conducted.

* * *